

Kis Istvánné Virág Katalin
(Őrszállás, 1939)

HAZÁM, ÓH HAZÁM

Az interjú 2012. április 27-én és
augusztus 31-én készült Tolnában.

Baja és Zombor között félúton van Őrszállás. A települést Kiss József kamarai mérnök tervezte. Nagyon szép és rendezett nagyközség volt. Nagy, széles utcákkal, alig lehetett átkiabálni a másik oldalra. Német neve Stanischitsch. Az egyik faluvégen szerbek, a másikon magyarok laktak. Úgy a nyolcvan százalék német ajkú volt. Kimásoltam egy könyvből, hogy 1940-ben 7 588 volt a falu lakóinak a száma, ebből 5 429 német, 1 080 szerb, 842 magyar, 247 egyéb. 1948-ban 7 741-en laktak a településen: 6 294 szerb, 1 224 magyar és csak 181 német, valamint 42 egyéb.

Szüleim: Virág Antal és Keiner Gertrúd. Édesapám földműves volt. (A Virág név az 1700-as évekbeli letelepüléstől kezdve ismert. Akkortól megvan a családja. Előtte a törökök földúltak mindent ott is. Üres volt a terület; nem volt nép. Mária Terézia vagy annak a fia telepítette vagy engedte be az ősokeket. Kaptak valamennyi földet is. A nagynéni kereste egykor az ősokeket; akkor engem az anyyira még nem érdekelt. Amikor még éltek a szüleim, sok mindent megkérdezhettem volna tőlük.

1945. augusztus 10-én – akkor, ugye, már vége volt a háborúnak, és akkorra már Bácskából mindenholnan kitelepítették a németeket – Őrszállásra fölfegyverzett partizán egységek érkeztek. Fél óra vagy egy óra, nem tudom biztosan, mennyi idő volt adva összecsomagolni a két-három napra való ennivalót.

A határhoz nagyon közel van Krusevlje meg Gakovo, magyarul Körtés és Gádor. Oda kerültünk. Hatéves voltam akkor.

Apám katona volt éppen, anyámat meg elvitték dolgozni, kukoricát kellett neki szedni meg kórót vágni. A nagyszülőkkal együtt vittek bennünket ebbe a két lágerközségbe.

A Virág szülők

jártunk, tavasszal meg csemetét ültettünk, nyáron pedig kapáltunk, arattunk. Api meg a bátyám kaszált, mi voltunk a nővéremmel a marokszedők, Anyi kötözte a kévét; szegénykém, a maga negyven kilójával.

Az általános iskolát Bogyiszlón jártam ki. A szegénység miatt továbbtanulni nem mehettem; kellett menni dolgozni: kapálni, aratni...

A bátyám később a téészben dolgozott, a nővérem Katymárra ment férjhez; ott valameddig a varrodában talált munkát, volt egy kis szőlőjük, kukoricát is vállaltak.

Én meg hozzámentem egy disszidens bogyiszlói magyarhoz. Sopronban tanult az erdészetin, '56-ban kiment Ausztráliába, kint volt 17 évig, aztán hazajött. Akkor összerültünk.

Amikor idejöttünk, Api tudott szerbül is meg magyarul is. Azt tartotta, „minden madár úgy csicsereg, ahogy a csőre nőtt.” Az orvost letegezte, a kisgyereket magázta... nem azt mondta, hogy május elseje, hanem azt, hogy első május. Erste Mai. Sokszor kinevették ezért.

Egyetlenegyszer jártam Órszálláson. A szekszárdi sógornőméssel elmentünk Szabadkára. Divat volt akkoriban a szabadkai bevásárlás. Azt mondtam nekik: Ha már arra járunk, Órszállásra okvetlenül bemegyünk. Be is mentünk.

Csak azt tudtam, hogy szélső utcában laktunk, volt kert is, mögötte pedig a temető. Mentünk az utcán, szerbül nem tudok, jött egy biciklis. Megkérdeztem tőle: „Tud magyarul vagy németül?” Intett, hogy nem.

A Virág család egykori órszállási háza

A templom zárva volt. Megálltunk előtte. Az árokparton ült egy ember, nem beszélt rendesen se németül, se magyarul. Annyit meg tudott mutatni, hogy ott jön valaki, az majd kinyitja a templomot. Az a valaki a pap volt. Bementünk a templomba, elmondtam egy kis imádságot. A házat is megtaláltuk. Már átépítették. Amikor ott laktunk, három ablak nyílt az utcára, fakapuja volt, hosszú gang, oszlopok, az istállókkal együtt negyvenvalahány méter volt az egész épület.

Akkor a nagymama lakott elől. Érdekes, most elől a fiatalok laknak. Akkor az öregek.

(A német újságban Hans Dama – az egy író, bánáti származású – azt írta: ő is vágyott haza, hogy a házukba még egyszer be tudjon menni. De azt írta utána: „Semmi sem olyan, mint volt.”)

Beszéltem az új lakókkal. Elmondtam nekik, hogy én ott születtem, szeretném megnézni. Megkínáltak kávéval, de csak egy pohár vizet kértem.

Elmúlt minden.

JEGYZET

- ¹ KISS JÓZSEF (Buda, 1748. márc. 16. – Zombor, 1813. márc. 13.) tanulmányait a bécsi hadmérnöki akadémián végezte. A XVIII. század nyolcvanas éveiben Zomborban működött mint kincstári mérnök és építészeti igazgató, öccse, Kiss Gábor pedig mérnökkari kapitány volt az osztrák hadseregben. Kiss József mint kincstári mérnök és építészeti igazgató azt a feladatot kapta, hogy a török időben elnéptelenedett Bácska területére bevándorló németek számára a letelepedési helyet kijelölje, a földeket pedig kiossza a bevándorlók között. Abban az időben a mai Ferenc-csatorna vonala mentén mocsarak voltak, amelyek azonkívül, hogy veszélyeztették a bevándorlók egészségét, hatalmas területeket vontak el a termeléstől. Kamarai mérnökként számos értékes felmérést és tervet készített a Duna különböző szakaszaival kapcsolatban, illetve a bácskai mocsarak lecsapolásáról. Felismerve a Duna és a Tisza közti jelentős szintkülönbség hasznosításában rejlő lehetőséget, fivérével, Kiss Gáborral együtt tervet készített egy Monostorszeg és Bácsföldvár között építendő hajózó- és lecsapolócsatornára. Ennek megépítésére Kempelen Farkas kamarai főmérnök támogatásával és pártoló véleménye alapján engedélyt nyertek az uralkodótól, és részvénytársaságot szerveztek „Ferenc-csatornai királyi szabad hajózási társaság” néven, 1792-ben. Kiss József vezetésével 1793-ban megkezdték a munkálatokat, és a csatorna 1797-ben már Sztapárig hajózható volt, amikor a társulat vezetősége a Kiss fivéreket kibuktatta a társulattól, és a csatornaépítést Heppé Szaniszló építési igazgató vezetésével fejezték be. A forgalomnak 1802-ben átadott csatorna révén 227 kilométerrel rövidült meg az erdélyi só és a bánáti búza vízi útja Pestig. A verbászi csatornaparton ma is ott áll Kiss József síremléke. (Csné K.M.)

A járeki tömegsír mellett felállított kereszt